

ספר ראב"ן

א

הזיקני אגיס"ר יצחק לחלוק בדברי ר' יוסי^י באיזה נזק אמ' על הניזק להרחיק את עצמו ובאיזה על המזיק להרחיק.

ונראה לי מדלא פליג ר' יוסי בכולה מתני' דלא יחפור אלא באילן ובור לחוד דאמר' זה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו, מכלל דבכולה מתני' מודה דעל המזיק להרחיק^י. ועוד מדאמ' אמתניתין דמרחיקין את הסולם מן השוכן (ב"ב כב ע"ב) לימא מתניתין דלא כר' יוסי, מכלל דאידך כולהו דאמרינן מזיק מרחיק ר' יוסי הן, אבל באילן ובור פליג ואמר על הניזק להרחיק עצמו^י. ואמר רב כהנא^י מודי ר' יוסי בגיריה דיליה, דכל היכא דהנזק^י עצמו שהוא עושה מזיק לחבירו, עליו להרחיק את עצמו שלא יזיק לחבירו, בין שהנזק מזיק מיד בין שמזיק אחר זמן, ובלבד (שאינן) [שיהא] הנזק במקום שעשאו המזיק^י, דהא גירי דידיה עבדי ההיזק ולא מיפסקי גירי בשעת עשייה, והוי כאדם שיורה חץ ומכה במקום שיורה, אבל אילן דמיפסקי גיריה, שאין מזיק בשעת נטיעה אלא אחרי כן משלח שרשין ומזקי במקום אחר, לאו גיריה נינהו,

וכיון דמיפסקי גיריה דמזיק בשעת עשיית הנזק דהוא נטיעת האילן, על הניזק להרחיק דהא מזיק לא עביד האי ניזקא בגיריה^ט. וכן כל היכא דמיפסקי גיריה. כדאמרינן (ב"מ ק"ז ע"א) הנהו בי תרי דהוו דיירי חד בעליונה וחד בתחתונה איפחית עליונה כל אימת דהוי משי ידיה עלילאה הוו נפלי מיא על תתאה, ואמר רב חייא בר יוסף על התחתון שהוא ניזק לתקן, כר' יוסי דאמר על הניזק להרחיק את עצמו. ומקשי והא מודה ר' יוסי בגירי דיליה, והכא גיריה נינהו שהמים נופלין מיד העליון על התחתון והוי כזורקן עליו. ומשני דפסקי והדר נפלי, שלא היה נוטל ידיו על מקום הפחת אלא שלא כנגד הפחת והיו המים מאיליהן באין עד הפחת ונופלין, דקא מיפסקי גירי דידיה דעליון שלא במקום הפחת, ולהכי על הניזק לתקן, דהוי דומיא דאילן דמיפסקי גיריה דנוטע בשעת נטיעה והשרשין הולכין אחר זמן ומתפשטין מאיליהן.

הילכך בור ושיח ומערה וזולתם, שבא לעשותן סמוך לבור חבירו, ירחיק המזיק אפילו לר' יוסי, דגיריה נינהו. דכל מרא ומרא דמחי מרפי ליה לכותל בורו ומפילו^י. וגם גפת

א. גיסי. ומצינו לשון זה להלן סי' קח ובראבי"ה סי' א' ומ"ד בשם ירושלמי סנה' פ"ג ה"ו וכ"ה במדרש לשמ"א כא. ב. בב"ב כה ע"ב ר' יוסי אומר אע"פ שהבור קודמת לאילן לא יקוץ שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו. ג. שם. ד. ראייה זו הביאה ר"ח וז"ל [פירוש] רבינו חננאל לב"ב ירושלם תשנא עמ' קיח] ואי הוה פליג באחריתי בר מחרדל ואילן היה מפרש לה במתניתין. [והראיה צ"ת, הרי כששאלה הגמ' בדף כב ע"ב (והביאה רבינו להלן) לימא מתניתין דלא כר' יוסי, לא חשה הגמרא לטענה זו דאם אינה כר' יוסי אמאי לא פליג ר' יוסי. ואי לאו דמסקינן דסולם לשוכן הוי גיריה היתה מסקנת הגמ' דמתניתין דלא כר' יוסי ואע"ג דלא פליג]. ה. גם ראייה זו הביאה ר"ח. עי' להלן בהערות. ו. שם. ז. 'נזק'

קרי רבינו להדבר המזיק, אילן גפת וזבל וכו'. ח. ולשון הרשב"א [בפירוש דברי ר"ח]: כמות שהוא מזיק וממקום שהניחו שם וכו' ואינו דומה לאילן שהשרשין נולדין לאחר מיכן. ט. שיטת רבינו כשיטת ר"ח וכו"ל. [הובאו דבריו בעליות דר"י וברמב"ן וברשב"א ובאו"ז לדף כב ע"ב ובעו"ר ובקצרה בתוס' דכ"ב ע"ב. ונדפסו כלשונן בפר"ח (שצויין בהערה ד) עמ' קה. ואזיל ר"ח בתר דברי רב שרירא גאון כמש"כ בעיטור הל' מודעה. ועי' תשובה"ג אסף תרפט סי' לב]. ודלא כרש"י כב ע"ב ד"ה לימא שכת' וטובי מילי איכא במתניתין דודאי לא כר' יוסי, וס"ל דגיריה הוו דוקא כשבא מיד גופו של האדם ממש (עי' רמב"ן שם בשמו). י. וכדפירשה רבא אליבא דר' יוסי בדי"ז ע"ב.

הרחקת נזיקין

החלונות וכו' כ"א מודי בהו ר' יוסי דגיריה נינהו כשיצין ויראה^{כב}, הלכך מרחיק. וכן כשיעמוד ויראה, דהיזק ראייה שמיה היזק^{כג}. וכן כשמאפיל מיד הוה גיריה.

ומשום דכולה מתני' עד כאן הוי גיריה, לא פריך לימא מתניתין דלא כר' יוסי. וכי מטי למרחיקין את הסולם^{כד}, פריך לימא מתניתין דלא כר' יוסי דאמר זה נוטע בתוך שלו, דהא אילן גופיה שהוא חיצו לא עביד היזק במקום שנטע אותו כדפרישית לעיל, והאי סולם נמי לא עביד ההיזק אלא הנמיה שהיא קופצת עליו וממנו לשובך, ודומה לשרשי אילן הבאין לאחר מיכן ומזיקין וא"ר יוסי באילן דלא ירחיק, והכא בסולם קתני דמרחיקין והיינו דלא כר' יוסי. ומשני אע"ג דהסולם עצמו אינו עושה היזק ולא הוי גיריה, כיון דיכול להיות שהאדם עצמו יעשה ההיזק על ידי הסולם, דבהדי דמנח ליה קפצה נמיה ומזקא והוי גיריה ידידיה דהוי כאלו הקפיצה הוא. ומקשי והא הגרמה^{כה} הוא, כלומר והא לא הקפיצה הוא אלא שבהעמדת הסולם גרם לה לקפוץ ולא גיריה הוא. ומשני זאת אומרת הגרמה בנזקין אסור, אע"ג דהגרמה הוא ולא גירי ממש, מודי ר' יוסי דמרחיק המזיק משום דאסור לגרום נזק בידים בדבר שיכול הנזק להיות מיד, כי הכא דזימנין דקפצה נמיה בעוד הסולם בידו^{כו}, אבל משום קפיצה דבתר

זבל ומלח וכל המזיקין היזק דהבלא^{כז}, אינהו גופייהו מזקי והוה גיריה וצריך להפסיקין ולהרחיקין אפילו לר' יוסי, דאי לא הפסיק הרי גיריה היזק^{כח}, שקרבו אצל הכותל כשהוא חם ומזיק. ואפילו אינו חם כשקרבו אלא שהוחם אחרי כן, מכל מקום גיריה נינהו שהרי ירה אותן במקום שמזיקין. וכן זריעה ומחרישה ומימי רגלים דאינון היזיקא דמתנתא^{כט}, גיריה נינהו דאיהו גופיה מזיק כשמסקה הזרעים וגם כשמטיל מי רגלים על הכותל והוה גיריה ועליו להפסיקין ולהרחיקין. וכן כשחורש במחרישה מרפי הקרקע מתחת הכותל והוה גיריה ואפילו לר' יוסי מזיק מרחיק. וכן ריחים דהזיקין משום טיריא^ל, גיריה נינהו, שכשטוחן עושה את הטיריא. וכן התנור^{לא} שהוא היזק הבלא, כשהוא מחממו עושה ההבל והוי גיריה. וכן לא יעמיד תנור וכירה^{לב}, דאשו משום חיצו. וכן חנות של נחתומין וצבעין^{לג}, הם עצמן עושין ההיזק שעושין מדורות ומרבים עשן ומקלקל אוצר חבירו בגירי ידיהו. וכן רפת בקר^{לד} הוי גיריה, כי סירחון הבקר הוה^{לה} מיד כשמכניסו ומוסיף והולך. וכן מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו ונפל, לא יסמוך כותל אחר אלא אם כן הרחיק ד' אמות משום דוושא^{לו}, והכי נמי גיריה הוא, שהכותל שסמוך מזיק לחבירו שמונע דוושא מאצל כותלו ומזיקו לפיכך ירחיק. וכן

צריכים תלמוד, הרי בסולם ושובך (בדף כב ע"ב ולהלן בספרנו) אי לאו דזימנין דבהדי דמנח ליה יתבא בחור וקפצה, לא חשבינן להנחת הסולם לגיריה, אע"פ דמשתכח הזיקא [ולר"ח לכאורה בעינן יותר מזה כדי דליתקרי גיריה, דבעינן יתבא נמיה ארישה דסולם כמש"כ להלן בהערה], וא"כ איך יתכן דבנית הכותל הוי גיריה. ולא דמי לתנור וריחים ששם האיסור הוא הטחינה והאפיה, שהם אכן גיריה, ולא עצם העמדת התנור והריחים. ועי' גם לשון רבינו בריש מס' בב' (כרך ג עמ' קצח) 'והיזק ראייתו גירי דיליה נינהו שמזיק בראייתו דעינא בישא מיקלא קלי בפרק המפקיד הילכך עליו להרחיק את עצמו' הרי שאין הוא קורא לבנית הכותל גיריה אלא לראיה. כד. כב ע"ב. כה. כגירסת כת"י אוק' של הגמ' (במקום והא גרמא שלפנינו) וכן גריס רבינו בכל הספר הגרמה בנזיקין. ונראה של' עברית היא והה"א הוא ה"א הפועל ולא הידיעה. כו. וזה לשון ר"ח [הנ"ל בהע' ד] עמ' קז:

יא. ששנינו במשנה די"ז ע"א. יב. הזיק. יג. לכאורה קאי רק על זרעים ומ"ר אבל מחרישה טעמה משום דמרפי הקרקע כדלהלן. אבל ברשב"א מבואר דגם מחרישה משום מתונא. ועי' מה שהעירו במהדורות מה"ק עמ' שפה הע' פה. יד. כ ע"ב. ומפרש רבינו מה שאמרו בגמ' משום קלא קאי רק על ריחים של חמור אבל בריחים דמתניתין הוא משום טיריא. ול"ג בגמ' אלא משום קלא. וכ"ה ברי"ף וברמב"ן וברא"ש ועור' וכן הביאו גירסא זו תוס' די"ח רע"א. (אבני שהם). טו. יז ע"א. טז. כ ע"ב. יז. שם. יח. שם. יט. הוזה. כמו להלן. כ. כב ע"ב. כא. כב ע"א. כב. וכן כשיעמוד ויראה הלכך מרחיק דהיזק וכו'. כצ"ל. כג. וכ"ה גם בפ"י ר"ח הנ"ל עמ' קה [והרחק החלונות משום הזק ראייה וכו' כולהו גיריה נינהו דמההוא שעתא משתכח היזקין]. וכ"ה בדברי רב שריא שהובאו בעיטור הל' מודעה [וחלונות משום היזק ראייה כולהו גירי דשכיחא היזקא אינון]. והדברים

הרחקת נזיקין

מכחו אבל הכא זיקא ממטי ליה ולא גיריה נינהו, מתקיף לה מר בר רב אשי מאי שנא מזורה ורוח מסייעתו דמתניתין^ל דלא פליג עלה ר' יוסי דאע"ג דהרוח מסייעו להולין המוץ הוי גיריה ומרחיק, אמרוה קמי דאמימר^ל ואמר היינו זורה ורוח מסייעתו דמתניתין וכי היכי דהוי התם גיריה לר' יוסי הכי נמי הווי דקתא גיריה, ולרבינא מאי שנא מגץ היוצא וכו', כלומר מאי שנא מזורה^ל וגץ דבתרווייהו הרוח מסייעו ואפילו הכי לר' יוסי הווי גיריה וכחו, בדקתא נמי ליהווי גיריה וכחו. ומשני התם ניחא ליה דליזל, כלומר בין זורה ובין גץ ניחא ליה דליזלו למרחוק ולא יפלו תחתם וכוונתו לכך כאדם שמתכוין לירות החץ למרחוק, הילכך הווי גיריה, אבל דקתא לא ניחא ליה דליזל אלא שיפול תחתיו וכי אזיל לאו גיריה הוא דמדעתו ומרצונו לא אזיל^ל. והא דתנן (כה ע"א) מרחיקין את הנבילה וכו', אע"ג דלא ניחא ליה דליזל הריח ולא הוי גיריה, אפילו הכי לא פליג ר' יוסי עלה משום דהוי היזיקא דרבים ומודי ביה דעל המזיק להרחיק את עצמו^{מא}.

ומרחיקין את המשרה מן הירק וכו'^{מב}, ולא פליג ר' יוסי אלא בחדל^{מג}, היינו טעמא משום דמשרה וכרישין גופייהו מזקי והווי גיריה, הילכך בעי לאפסוקי גיריה ולהרחיק, אבל חרדל ודבורים תרווייהו מזקי אהדדי, ועד שאתה אומר לבעל חרדל להרחיק היזיקו אמור לבעל דבורים להרחיק, הילכך פליג בחדל.

הכי לא מצריך ר' יוסי להרחיק למזיק אלא לניזק. אבל בנטיעת האילן אין ההיזק הווי מיד אלא לאחר זמן, אין בו איסור, דאפילו הגרמה ליכא דהא ליתנהו לשרשיו. ודבר יוסף דאמר^מ אפיקו לי קור קור מהכא, כר' יוסי דנ^מ, כדמסיק דהוי הגרמה בנזקין דעם ההקזה אוכלין מיד העורבים הדם ועולין בתאלי ומלכלכין את הפירות וגורמין^מ ההיזק בידיהם, הלכך אמר רב יוסף להוציאן ולהרחיקן כדין מתניתין דסולם דמודה בה ר' יוסי דמרחיק.

ומרחיקין את הכותל מן המזחילה^נ נמי ר' יוסי היא. דהכותל גיריה הוא שמזיקו ומונעו מלעלות ומלזקוף בדיל^{נא} הסולם שלו למזחילתו. והא דתנן^{נב} מרחיקין את השוכך ולא יעשה אדם שוכך בתוך שלו אלא א"כ יש לו נ' אמה לכל רוח, היונים גיריה נינהו, דעם העמדת השוכך מיד שטים ואוכלין זרעים של אחרים ומזיקין. וכן מרחיקין את האילן מן העיר^{נג}, לא פליג ר' יוסי אע"ג דליכא גיריה ולא הגרמה בנזקין מיד, משום היזיקא דרבים מודי דעל המזיק להרחיק^{נד}. והא דתנן^{נה} מרחיקין את הגורן מן העיר ומנטיעותיו של חבירו ולא פליג ר' יוסי, משום דגיריה נינהו, שכשזורה הגורן הולך המוץ מכחו ומזיק ואעפ"י שהרוח מסייע להולין גיריה הוא. והיינו דאמרין בגמרא (כו ע"א) דבי בר מריון מפצי כיתנא הווי קאזיל דקתא^{נז} ומזקא אתא לקמי דרבינא, אמר ליה כי אמרי' מודה ר' יוסי בגיריה הני מילי היכא דקאזלא דקתא

ור"ח והרי"ף ועוד פירשו דהכונה על זורה ורוח מסייעתו שבמלאכת שבת. [אבני שהם]. ^{נא} כג' דק"ס. לפנינו מרימר. ^{נב} לפירוש הראשונים הנ"ל (בהערה לז) לא מקשה לרבינא מזורה משום דקסבר ממנא מאיסורא דשבת לא ילפינן [וכמש"כ תוס' ד"ה מאי] אבל לפירוש רבינו [שמפרש דזורה היינו זורה דמתניתין] מקשה שפיר גם מזורה. [אבני שהם]. ^{נז} וכ"כ בנמוק"י שם אליבא דמר בר ר"א ומרימר. ועי' גם תוס' ב"ב שם ד"ה זיקא. ולרבינו גם אליבא דרבינא הכי הוא. ^{נא} וכמש"כ לעיל לענין מרחיקין את האילן מן העיר. ^{נב} כה ע"א. ^{נג} כשיטת הגאון שהביא הרי"ף ד"ג ע"א [והוא רב שריא שהובא בלשונו בעיטור הל' מודעה. אבנ"ש]. ודברי רבינו הובאו בהגמ"י פ"י מהל' שכנים הג' ג. ונחלק עליו

דמשכחת לה דבהדי דמנח ליה לסולם בכותל יתבה נמייה ארישיה דסולם וקפצה ועיילה בשוכך. ולגירסתנו דבהדי דמנח ליה יתבה בחור [ע"י פי' רגמ"ה] מבואר דאינה על הסולם וגם באופן זה הוי גיריה. ועי' חזו"א סי' י אות א. ^{נז} בדף כג ע"א. [קור קור כג' כהנ"י של הגמ']. ^{נא} כח. וכ"כ רבינו במס' ב"ב ד"פ דק"א ע"ג. ^{נב} האומנין המקיזים. ובעליות דר"י כתב דהאומנין היו מפריחין אותן. וכ"ה ברשב"א ובריטב"א. ^{נז} כב ע"ב. ^{נא} 'בדי' ליתא בכתה"י. והיינו שליבות. עי' רד"ק מ"א ז כת. ^{נב} כג ע"א. ^{נג} כד ע"ב. ^{נד} ובנמוק"י ד"ג ע"ב כתב דלר' יוסי היכא דלא הווי גיריה פטור גם בהיזקא דרבים. ^{נא} שם. ^{נז} כג' שבדק"ס. לפנינו 'רקתא'. ^{נא} פירוש רבינו בזה הוא חדש ונפלא, כי כל הראשונים דהיינו רגמ"ה ורש"י

הרחקת נזיקין

הכי מתניתין דקתני דאם לקחו מני לא רבנן ולא ר' יוסי, אלא דעדיפא מיניה מקשי, וסבר ר' יוסי דעל המזיק בכי האי גוונא דלקח שהוא לא ירה החץ דלא עביד ההיזק מתחילה דצריך להרחיק דקתני מרחיקין את המשרה וכו', והתנן ר' יוסי אומר אעפ"י שהבור קדם לא יקוץ, אלמא קסבר ר' יוסי כיון דבנטיעת האילן לא עביד נזק אע"ג דבתר הכי עביד דאין מרחיק, וכל שכן היכא דלקח דלא עבד מזיק נזק זה כלל בתחילה דלא ירחיק אעפ"י שמזיק, אלא הניזק ירחיק. ומשני לעולם ר' יוסי על הניזק סבירא ליה בלוקח דלאו גיריה ניהו אלא גיריה דמוכר ואפילו במשרה וירק אין על הלוקח להרחיק, ומתני' דאם לקחו ר' יוסי היא, והאי דפליג ר' יוסי בחרדל ולא במשרה וכרישין, לדבריהם דרבנן קאמר דאמרי על המזיק כי האי גוונא דלקח להרחיק את עצמו, לדידי אפילו משרה וירק נמי אין על הלוקח דמזיק להרחיק דלאו גיריה הוא אלא גירי דמוכרו על^מ הניזק להרחיק בכולהו כיון דלקחו המזיק כך, אלא לדידכו דאמרי דאפילו מזיק שלקח צריך להרחיק דלא סבירא לכו מתניתין דאם לקחו וכו', בשלמא הני תרתי וכו'. והא דתנן (כו ע"א) לא יטע אדם

ולרבא דמוקי לה^מ בלוקח אליביה, פירושא הכי, ראובן היה לו משרה וירק בתוך שדהו בסמוך או כרישין ובצלים או חרדל ודבורים, ומכר לשמעון את המשרה והירק שייר לעצמו, או את הכרישין ושייר לעצמו הבצלים, או את החרדל ושייר לעצמו הדבורים^מ. אי בלוקח מאי טעמא דרבנן דאמרי מרחיקין, התנן במתניתין (כג ע"א) אם לקחו אפילו בית רובע הרי הוא בחזקתו ולא בעי הרחקה, ועוד מאי טעמא דר' יוסי בחרדל דאינו מרחיק אבל במשרה וירק מודי דמרחיק, אפילו משרה וירק לא לרחיק דמשום^מ דהכי לקחו. ומשני רבינא לעולם בלוקח, וקסברי רבנן על המזיק להרחיק, בין עבד איהו ההיזק בין לקחו, דכיון דקעביד היזק מרחיק, ומתניתין דאם לקחו וכו' לאו רבנן היא. מכלל דר' יוסי סבר היכי דלקח הנוק^מ דעל הניזק להרחיק, ומתניתין דאם לקחו ר' יוסי היא, אם כן אפילו משרה וירק נמי ליפלוג ולימא דעל הניזק להרחיק. ומשני לעולם ר' יוסי על המזיק סבירא ליה כרבנן אפילו היכי דלקח, ובמשרה וכרישין מודי להו דעל המזיק להרחיק, אבל בחרדל פליג כדמפרש ואזיל. והשתא הוה מצי לאקשוויי אי

עצמו יניח את ה'מזיק'. וא"כ מצינו שלש שיטות: שיטת רש"י דוקא כשבא הנוק מיד גופו של האדם, כמשי מא עילאי אזלי ומזקי לתתאי דב"מ קיז ע"א; שיטת ר"ח כפי שפירושו הרשונים – כל מה שמזיק ממקום שהניחו שם לאפוקי שרשי אילן שנולדים אחר הנטיעה; שיטת רבינו כשיטה זו האחרונה אלא דבעינן שהוא יניח את המזיק. מה. פירוש רבינו ל'לוקח' פירוש מחודש הוא. רש"י וריב"ם פירשו באדם שסמך בשדהו אילן ובור ומכר אחד מהם, לרש"י את הבור ולריב"ם את האילן. וטעמא משום שסמך בהיתר שהרי שניהם היו שלו. ר"ח פירש באדם שסמך אילן לבור חבירו ומכר את האילן. ואע"פ שסמך באיסור טענינן ללוקח וכמו ששנינו אם לקחו אפילו בית רובע וכו'. [ע"י כ"ז בתוס' ד"ח ע"א ד"ה הכא וצ"ל שם ר"ח במקום ר"ת. ופירוש ר"ח כלשונו בפירושי ר"ח ירושלם תשנא עמ' פ]. ואילו פירוש רבינו הוא כמורכב מפ' ר"ח וריב"ם, מעמיד כריב"ם דהמוכר סמך בהיתר ואילו חיליה של הלוקח פירש משום טענינן. מו. 'דמשום' ליתא בכתה"י. מו. ר"ל הדבר המזיק. ע"י לעיל הערה ז. מה. ועל.

הרי"ף. עיין בהע' הבאה. מד. רב פפא בדף יח ע"ב. ונראה שכונת רבינו בדיבור זה לתרץ מה שפסק כרב שריא [כדלעיל בהע' קודמת] ממה שטען הרי"ף (ד"ג ע"ב) על שיטת הגאון שהרי אמרו בגמ' ד"ח ע"ב דר' יוסי שלא נחלק במשרה לדבריהם דרבנן קאמר אבל איהו ס"ל דגם במשרה על הניזק להרחיק. ומפרש רבינו דמה שאמרה הגמ' לדבריהם דרבנן קאמר, היינו רק משום שהוצרכנו להעמיד משנת מרחיקין את המשרה בלוקח, ולוקח לא הוה גיריה, אבל אם אין אנו מעמידין אותה בלוקח א"כ הו"ל גיריה דיליה ומודי ביה ר' יוסי. [ואזיל רבינו לשיטתיה בפירוש 'לוקח' (ע"י להלן הע' מה) דאילו לפירוש רש"י שמכר את הירק והאילן בידי הנוטע ה"ז עדיין גיריה. וסובר רבינו כרש"י דגם למסקנא מוקמינן בלוקח ולא כפי' ר"ת ור"ח דגרסי אלא אמר רבינא. ע"י תוס' ד"ה וסבר ושטמ"ק]. ויש כאן בדברי רבינו חידוש בגדר 'גיריה', שאע"פ שאמר לעיל בריש הסימן שגדר גיריה הוא 'דהנוק עצמו שהוא עושה' [כלומר גוף הדבר המזיק] מזיק לחבירו' 'בין שהנוק מזיק מיד בין שמזיק אחר זמן', בעינן עוד תנאי, שהוא

בהרחקת ד' אמות משום עבודה כמתניתין, אבל משום היזק אחר לא דהני מזקי הני והו כחדל דבורים דמתיר ר' יוסי בלא הרחקה, אבל אילנות שמזיקין לגפנים והגפנים אין מזיקין לאילנות, הו האילנות מזיק ובעי ארחוקי בכדי שלא יזיק כדלגבי סולם דאמרין דמרחיק כדי שלא תקפוץ הנמייה, והכא לא הוה מצי למעקרינהו למשתלינהו ברחוק, לפיכך אמר לו קוץ.

ב

שאלני ר' אברהם הלוי. הא דאמרין שמוסיפין שעה מחול על הקודש, כדתיא בפרק בתרא דיומא (פא ע"ב) תשבתו שבתכם כל מקום שנאמר שבות מוסיפין מחול על הקודש, ותנן בפרק במה מדליקין (לד ע"א) שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה וכו' עד הדליקו את הנר, אלמא סמוך לחשיכה מדליקין, ואין מוסיפין מחול על הקודש.

ונראה לי דהאי סמוך לחשיכה²¹ היינו סמוך לשקיעת החמה, ומשקיעת החמה ועד צאת הכוכבים היא שעה שמוסיפין מחול על הקודש. דתנו רבנן (שם ע"ב) בין השמשות ספק כולו מן היום ספק כולו מן הלילה. ואיזהו בין השמשות משתשקע החמה עד צאת הכוכבים²². וספק חשיכה ספק אינו חשיכה דמתניתין²³ הוא בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה, ועם חשיכה דקתני שמדליקין בה את הנר היינו²⁴ עם שקיעת החמה²⁵. כדאמר

סמוך לשדה חבירו אלא אם כן הרחיק ד' אמות כדי עבודת הכרם, הא נמי ר' יוסי היא, שאם יסמוך האילן מונעו מעבור הבקר וכליו, והו האילן גירי שמזיק.

בפ"א דפ"א דמפסקי גיריה. לא פליגי אלא היכי דליכא גירי או דמפסקי גיריה. דלרבנן אע"ג דליכא גירי כגון גבי לוקח, או דמפסקי גיריה כגון אילן ורחיצת ידים שאמרנו, אעפ"י כן מרחיק מזיק. ולר' יוסי ניזק מרחיק. והלכה כר' יוסי דנמוקו עמו²⁶. ועוד מהא דדן ר' חייא בר יוסף כוותיה בהבית והעלייה (ק"ו ע"א) ואמ' על התחתון שהוא הניזק לתקן²⁷.

והא דרב חננ²⁸ דהו ליה תאלי אמצרא דפרדיסא דרב יוסף, והצפורים המקננים בתאלי היו יורדין בכרם של רב יוסף ואוכלים הגפנים, ואמר ליה רב יוסף זיל קוץ תאלי שלך המזיקים אותי, כי מעת נטיעתם מיד הוה הנוק ששוכנים עליהן העופות ויורדין בכרם, כדין סולם שהעמדנו כר' יוסי דזמנין דבהדי דמנח לה קפצה והו גיריה הכא נמי לא שנא, אמר ליה והא ארחיקי לי ד' אמות כדין עבודת הכרם ומפסקי גיריי, א"ל הני מילי באילנות, כלומר אם היה שלי שדה אילן שאין היזיקו אלא משום עבודה דייך בארבע אמות, אבל בגפנים בעי טפי בכדי שלא יזיק, כדתנן במתניתין דמרחיקין היזק מנטיעותיו של חבירו בכדי יזיק. והדתנן במתניתין גבי הרחקת ד' אמות אחד גפנים ואחד כל האילן, הני מילי אילנות לאילנות שאין מזיקין אילו לאילו, או אם שתי השדות גפנים, דיי

הנר, אין הוא הזמן של 'הדליקו' שהוא קודם שקיעה אלא הוא זמן ביה"ש ולכן אין מדליקין בו את הנר. נה. כך בכתה"י וכך בהעתקת המרדכי שצויין להלן בהערה נח. ופירש בהג' המיוחסות לרמ"א: 'פי' סמוך לשקיעת החמה'. והכונה כמובן סמוך לפני השקיעה. בד' פראג: 'ועם חשיכה דקתני שמדליקין בה את הנר היינו משקיעת החמה ואילך'. וכך העתיק הפר"ח בקו' דבי שמשו [ולא אמר בה דבר]. ועי' בס' אור המאיר שהסביר את שיטת רבינו לפי נוסח זה. ועי' מש"כ ב'דיונים בדברי רבינו' לס' ב ולס' שמב, שנדפסו בסוף כרך ב' של ספרנו. נו. כלומר, דוק בהבדל שבין לשון 'חשיכה' ששם אסור להדליק לבין 'עם חשיכה'

מט. קשה ל"ל לרבינו טעמא דנימוקו עמו הא אמרין בהדיא בגמ' בדף כה ע"ב אר"י אמר שמואל הלכה כר' יוסי. וע"ע בהערה הבאה. (אבני שהם). נ. וקשה הא כמו כן ר' חייא בר אבא שם דן כרבנן. ועוד רבינו עצמו במס' ב"מ כתב דהלכה כר"ח בר יוסף משום דדן כר' יוסי דהלכה כוותיה. (אבני שהם). נא. לפנינו כו ע"א רבא בר רב חנן. נב. במרדכי [שצויין להלן הע' נה]: ונראה לי דהאי עם חשיכה. ונראה שכצ"ל. נג. אין זה לשון הברייטא. שם נאמר משתשקע חמה כל זמן שפני מזרח מאדימין וכו'. אלא לשון רבינו הוא לפי שיטתו שסוף בה"ש הוא צאה"כ ולא הכסיף העליון. עי' להלן. נד. לד ע"א. ששם מפורש שאין מדליקין את